

Проект «Інтелект України»: у пошуках концептів освіти ХХІ століття

Репортаж учасника освітянського форуму

Анжеліна ПУГАЧ,

кандидат педагогічних наук, головний редактор журналу «Рідна школа»

Осмилення тенденцій і рушійних сил цивілізаційного поступу дає змогу стверджувати: освіта є тим ресурсом, що здатний озброїти людство у протистоянні глобалізаційним, техногенним і гуманітарним викликам постіндустріальної епохи. У визначенні освітніх стратегій і високорозвинені держави, і країни-аутсайдери мають обирати модель, за якої освіті властивий інноваційний і випереджувальний характер, що пов'язано з упровадженням інновацій, розгортанням інноваційної діяльності, зрештою, такими трансформаціями, які у швидкоплинних умовах перетворюють освіту на підґрунтя для змін в інших сферах життєдіяльності.

Означеним підходам сповна відповідає філософія науково-педагогічного проекту «Інтелект України», концептуальними засадами якого є теорія меритократичної освіти Т.Веблена, що ґрунтується на положенні про визначальну роль інтелектуальної еліти в розбудові могутньої держави. Спалахнувши на інноваційній карті освіти України 2008 року, вогники проекту запалали у різних регіонах, а навесні цього року його ідеї зібрали більш як 200 творчих учителів на всеукраїнський форум.

Захід відбувся під егідою МОН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», НАМН України, ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків», Департаменту науки і освіти Харківської ОДА, Департаменту освіти Харківської міської ради, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харківської гімназії №169.

День перший: Урочистості. Педагогічні студії. Пленарне засідання.

Святкове відкриття III Всеукраїнського освітянського форуму «Інтелект України» розпочалося з виконання Державного Гімну України. Відтак колектив Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди – студенти і викладачі, команда розробників науково-педагогічного проекту «Інтелект України», вчителі, задіяні в ньому, і батьки учнів проектних класів, які прибули на форум, усі присутні оплесками зустріли почесних гостей. Серед них – ректор університету академік НАПН України **Іван Прокопенко**. У виступі Іван Федорович

наголосив на значущості проекту в реалізації ідей пошуку і підтримки обдарованих дітей – майбутньої еліти нації. Значних зусиль до цього доклали фундатори проекту, які забезпечили його теоретичне і методичне підґрунтя: передусім ідеолог проекту Ірина Гавриш, а також викладачі факультету початкового навчання. Це засвідчує: науковці Харківщини продовжують традиції гуманної педагогіки, адже 1926 року на базі Харківського інституту народної освіти створено Український науково-дослідний інститут педагогіки. Доробок вітчизняних педагогів минулого та напрацювання сучасних дослідників єднають ідеї, за якими кожна дитина, незалежно від її здібностей і особливостей – у центрі уваги.

Із вітальним словом до присутніх звернулася директор Департаменту освіти Харківської міської ради **Ольга Деменко**. Ольга Іванівна – випускниця педагогічного університету, і вчительський диплом їй вручив Іван Федорович Прокопенко, на якого «по життю орієнтується». О.І. Деменко зазначила, що весняний ярмарок вакансій засвідчив попит на педагогічні професії. Щорічно понад 200 випускників університету працюють в харківських школах і дитсадках, найзатребуванішими є вчителі інформатики. Невипадково, що Харківська область останні чотири роки тримає першість у всіх видах учнівських інтелектуальних змагань, чому, безумовно, сприяє підтримка таких проектів, як «Інтелект України».

Привітання від директора Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації Анатолія Бабічева до учасників форуму виголосила **Олена Байназарова**, заступник начальника управління освіти і науки Харківської ОДА. Анатолій Валерійович висловив підтримку заходу, який зібрав творчих учителів, готових до впровадження інновацій. Освітянам Харківщини є чим пишатися: за результатами всеукраїнських учнівських олімпіад 96 школярів області стали переможцями. Діти беруть участь у конкурсах МАН, що сприяє пошуку обдарованих учнів, забезпечує реалізацію прагнень і устремлень старших школярів. Тому важливим є реалізація науково-педагогічного проекту «Інтелект України», який дає змогу виявити здібних учнів, починаючи з раннього віку: що раніше розвиватимуться їхні здібності, то успішнішими будуть результати надалі.

Гучними оплесками присутні зустріли директора Інституту проблем виховання НАПН України академіка **Івана Беха**. У виступі він, зокрема, зазначив: «Ми є учасниками великого дійства – освітянського

форуму «Інтелект України». Нашу країну не можна уявити без Харкова – її економічного, промислового, наукового бастиону. Україні потрібно не просто нарощення інтелекту, а духовний прорив, без духовності немає повноцінної творчості». Іван Дмитрович наголосив: поєднання розуму і духовного потенціалу – величезна справа. Українська педагогіка має глибоке коріння, значущими є напрацювання Софії Русової, Христини Алчевської. Їхні ідеї розвиває керівник проекту «Інтелект України» Ірина Гавриш. Беззаперечно, нація, яка спирається на тисячолітні надбання своїх кращих представників, має бути впевнена: в неї є майбутнє.

Присутніх також зацікавив виступ заступника директора Інституту модернізації змісту освіти **Юрія Завалевського**. Він зазначив, що в умовах варіативності змісту освіти, вибору методів і технологій навчання забезпечено можливості для успішної реалізації різноманітних доцільних та науково-обґрунтованих новацій. Водночас освітянська громадськість спостерігає, що вони не завжди відповідають означеним критеріям, пов'язані переважно з амбіціями здобувачів наукових ступенів, недостатньо забезпечені експериментальною перевіркою. На противагу цьому програма для розвитку обдарованих, запропонована І.Гавриш, орієнтована на освіту майбутньої еліти України, є цікавою для дітей. Саме вони змушують рухатися вперед, не дають спокою батькам і вчителям, часто володіють ІКТ краще за дорослих. Сучасні українські діти – гордість держави: на різних міжнародних олімпіадах вони виборюють зазвичай з 5 по 15 місце.

Роботу насиченого подіями й емоціями першого дня освітянського форуму було продовжено в педагогічних студіях «Основна школа в науково-педагогічному проекті «Інтелект України». Стратегію реалізації проекту в основній школі репрезентували модератори: Ірина Гавриш, доктор педагогічних наук, професор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, науковий керівник проекту; Світлана Кириленко, кандидат педагогічних наук, начальник відділу дослідження підготовки вчителів ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», науковий консультант проекту; Руслан Сухов, кандидат фізико-математичних наук, доцент ХНУ імені Н.В. Каразіна, автор навчально-методичного забезпечення предметів «Єврика» і «Навчаємося разом». До них долучилися вчителі-дослідники, педагоги Харківської гімназії №169, зачинателя проекту: Світлана Скиба, учитель математики; Людмила Булахова, заступник директора з НВР, заступник керівника проекту з якості освіти; Галина Калиновська, учитель біології.

Під час презентації в рамках педагогічних студій **Галина Калиновська** звернула увагу, що завданням курсу «Природознавство» науково-педагогічного проекту «Інтелект України» є реалізація географічної та біологічної змістових ліній природничої освіти. У вивченні географічної складової акцентується на роботі з географічною картою.

Розробники проекту запропонували спеціальну методику «Мандрівник», що має на меті забезпечити формування основних умінь і навичок як розумових дій на основі поетапного їх відпрацювання. Оскільки міцність знань пов'язана з розвитком емоційної сфери учнів, то під час вивчення географічних об'єктів передбачається, що вони співають пісень, зокрема «Пісеньку про Південну Європу». Надалі з метою закріплення знань про географічні об'єкти працюють з контурною картою.

Як повідомила Галина Олександрівна, під час вивчення біологічної складової використовується розв'язування винахідницьких задач. У межах проекту розробники запропонували метод розв'язування задач із біології «ДЕВІЗ». Його сутність пов'язана з розумінням того, що будь-який організм існує в навколишньому середовищі і це існування забезпечується протіканням усіх життєво важливих процесів, які можна зашифрувати словом «ДЕВІЗ» (Дихання, Енергетичний обмін і обмін речовин, Вживання (поведінкові реакції організму), Інформаційний обмін, Збільшення чисельності (розмноження). Дітям пропонується замислитися над особливостями будови чи поведінки організму, з огляду на що актуалізується питання про те, як ця особливість допомагає організму виконувати певну функцію ДЕВІЗу.

Пленарне засідання «Науково-педагогічний проект «Інтелект України»: методологія, теорія та методика» розпочалося з доповіді **Івана Беха** на тему: «Виховання усвідомленого патріотизму в учнів як базової якості громадянина України». Іван Дмитрович повідомив, що співробітники Інституту проблем виховання НАПН України вже напрацювали вагомий доробок із означеної проблеми. Опубліковано понад 70 праць, зокрема науково-методичний посібник «Виховуємо громадян-патріотів України», Програму українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, в яких обґрунтовано підходи до патріотичного виховання, принципи і методи організації виховного процесу. Академік запропонував власне визначення патріотизму як особливого, безумовного високосмислового почуття-цінності, що характеризує ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та самої себе.

Під час пленарного засідання також виступили: **Юрій Завалевський** («Учитель у вимірі професіоналізму: український та європейський досвід») та **Георгій Даниленко**, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри гігієни та соціальної медицини ХНУ імені Н.В. Каразіна, керівник групи медико-психологічного супроводу проекту («Медико-соціальні проблеми академічно здібних та обдарованих дітей у сучасній школі»).

День другий: Дискусійний клуб. Педагогічна естафета. Бліц-інтерв'ю.

Науково осмислене впровадження інновацій, як відомо, передбачає обґрунтування ідеї, експериментальну перевірку, апробацію, узагальнення результатів. А ще нововведення зазвичай супроводжуються дискусіями вчених, гарячою полемікою в

супільстві, обговоренням практиків, майданчиком для якого є дискусійний клуб. Для освітян Дніпропетровщини інноваційний проект «Інтелект України» є обґрунтованим, що підтверджує бліц-інтерв'ю з доктором педагогічних наук, керівником Центру інноваційної педагогіки управління освіти та науки Дніпропетровської міської ради **Наталією Гонтаровською**.

– **Чи є запит на проект «Інтелект України» в м. Дніпропетровську (Дніпрі)?**

– Значний, що підтверджує збільшення кількості проектних класів впродовж п'яти років більш як у 15 разів, причому цей запит – передусім серед батьків.

– **А чому батьки підтримують проект?**

– Батьки звертають увагу не лише на досягнення дітей у навчанні, а й на здоров'язбережувальний аспект освітнього процесу, що в межах проекту забезпечує медико-психолого-педагогічний супровід, та оформлення предметно-просторового середовища, що також орієнтоване на результативність проекту.

– **У чому виявляється ця результативність?**

– У межах проекту кожна дитина має змогу виявити власне «Я» в різних видах діяльності: навчанні, праці, мистецтві, спорті, спілкуванні, грі, що певною мірою визначає соціальну ситуацію розвитку особистості.

У рамках дискусійного клубу «Інтелект України» розглядалися теоретико-методологічні та методичні питання сучасного уроку. **Світлана Кириленко** обстоювала його розуміння як поліфункціонального, багатаспектного явища освітнього процесу, в якому поєднано традиційні підходи та новації, забезпечено суб'єкт-суб'єктний характер відносин учителя й учнів. Він має конструюватися відповідно до певних вимог: навчально-пізнавальну діяльність учнів необхідно організувати з урахуванням їх пізнавальних потреб, її зміст ускладнювати шляхом поглиблення та абстрагування навчального матеріалу, передбачати домінування його розвивальних можливостей над інформаційною насиченістю, розширення кола пізнавальних інтересів дітей, розвиток лідерських якостей, орієнтацію на змагальність, формування критичного мислення.

У контексті навчання академічно здібних й обдарованих учнів актуалізується питання доцільності нестандартних уроків. Для проектних класів розроблено, зокрема, навчальний план і методичні комплекси, що охоплюють: зошити на друкованій основі, методичні рекомендації для вчителя, плакати, картки, матеріали для дослідів, диски з інформаційно-комунікаційним супроводженням уроку, зокрема аудіо-файли з науково-популярними і художніми текстами.

До питання літературної освіти в проектних класах звернулася **Катерина Таранік-Ткачук**, кандидат педагогічних наук, доцент, головний спеціаліст Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України. Вона зауважила, що зміст освіти у межах проекту «Інтелект України» конструється на основі використання моделей меритократичної освіти збагачення і проблематизації. Це забезпечується розширенням меж традиційних тем навчальних

предметів і їх контексту, зокрема за рахунок мистецького та культурологічного контекстів, інтеграцією предметів, реалізацією міжпредметних зв'язків. А також шляхом збільшення проблемних методів і завдань, альтернативних підходів до інтерпретації навчальної інформації. Нові підходи в реалізації літературної освіти орієнтовані на усвідомлення учнями ментального коду українців як самобутньої місії нашого народу, розвиток позитивного мислення, створення ситуації успіху, виховання учня як громадянина і патріота України. Цим ідеям віддані педагоги лицею №293 м. Києва, що підтверджує бліц-інтерв'ю з його директором **Ларисою Костіною**.

– **Що спонукало до відкриття в лиці проектних класів, орієнтованих на навчання академічно здібних і обдарованих учнів?**

– Такі діти є учнями і лиців, і гімназій, і, навіть, звичайних шкіл, які відвідують за місцем проживання. Важливо, що проект забезпечує виявлення і підтримку талановитих особистостей, їх випереджувальний розвиток з урахуванням потенціалу, водночас підвищує привабливість освітнього закладу в цілому, зміцнює імідж.

– **Що ж цьому сприяє?**

– Мета проекту – виховання інтелектуальної еліти держави, формування в учнів національної свідомості, моральних якостей, громадянської компетентності, що є значущим в умовах полікультурного освітнього середовища. Причому це забезпечується і завдяки дидактичним особливостям – інтеграції та міжпредметним зв'язкам.

– **Чи готові вчителі до виховання майбутньої еліти?**

– Педагоги проектних класів свідомо прагнуть підвищувати професійну компетентність, беруть участь у підготовчих курсах проекту «Інтелект України», які проводяться і на базі лицею. А головне, їх надихають успіхи дітей, їхнє бажання навчатися саме за цим чудовим проектом.

Насамкінець зазначимо: урочиста частина форуму супроводжувалася постановкою літературно-музичних і танцювальних композицій у виконанні кращих мистецьких колективів Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Учасники заходу мали змогу познайомитися, обмінятися думками щодо реалізації проекту, адресою кращого педагогічного досвіду, дружньо поспілкуватися. А це означає, що з-поміж отриманих подарунків і нагород чи ненайважливіші – гарний настрій, позитивні емоції, почуття духовної єдності.

У рамках III Всеукраїнського освітянського форуму «Інтелект України» на факультеті початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за ініціативою декана Тетяни Довженко проведено конкурс творчих робіт «Обдарований учитель – обдаровані учні». До форуму також підготовлено спецвипуск журналу «Рідна школа» – «Науково-педагогічний проект «Інтелект України»: пріоритетні напрями модернізації сучасної школи («РШ», 2016, №4).